

Pledoaje za ustavne promjene u Bosni i Hercegovini

*(Uvodno izlaganje na raspravi o ustavnim promjenama u BiH, održanoj u Vijeću
Kongresa bošnjačkih intelektualaca, 8. 01. 2008. godine u Sarajevu)*

OMER IBRAHIMAGIĆ
.....

Znamo kako je počelo ovo današnje političko i ustavno stanje u Bosni i Hercegovini:

- 1990. godine na demokratskim izborima 18. novembra političke stranke su nam, bez obzira na političku opciju, obećale MIR I PROSPERITET;
- 1991., zaobilazeći Parlament, u kojem su imale u svojim rukama zakonodavnu vlast, umjesto da rade putem zakona, počele su nelegalnu podjelu Bosne i Hercegovine po nacionalnom kriterijumu na srpske autonomne oblasti i hrvatske zajednice;
- 1992., umjesto obećanog mira, unijele su nam rat u Bosnu i Hercegovinu. HDZ i SDS legitimirale su agresiju Srbije, Crne Gore i Hrvatske na Bosnu i Hercegovinu, predstavljajući to pred međunarodnom političkom javnošću kao unutrašnji sukob između tri strane, osnivajući svoje paradržavne tvorevine;
- 1995., došao je Sporazum iz Dejtona koji je zaustavio rat, donio tako željeni mir i dao perspektivu društvene i političke reintegracije Bosne i Hercegovine, dva entiteta nastala u ratu: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.

Danas, nakon 12 godina od Dejtona, bosansko društvo se sporo obnavlja od kataklizmičkih razmjera njegovog rušenja, a država je postala talac

dviju entitetskih vlasti, koje nerado vraćaju državi njena državna ovlaštenja koje su uspjeli uzurpirati u periodu rata zbog nemoći države da ih odbrani, jer joj međunarodna zajednica nije dala da agresore i njegove unutrašnje kvislinge vojnički potuče na svom tlu.

Sa današnjim političkim i ustavnim stanjem u Bosni i Hercegovini niko nije zadovoljan, ni međunarodna zajednica, ni domaći političari, ni njeni stanovnici. Oči su uprte u NATO i Evropsku uniju, kao izlaz, ali treba naći prava vrata da bi se ušlo u te dvije asocijacije. Izlaz se traži i u promjenama ustava iz Dejtona. Jedni su za to da se odmah donese novi ustav, a drugi su, da se putem amandmana, korak po korak, približimo ulaznim vratima u ove dvije asocijacije.

Znamo da je za usvajanje cjelovitog ustava, a i za usvajanje amandmana na postojeći ustav potrebno imati dvotrećinsku većinu u Parlamentu BiH. Neophodno je i u jednom i u drugom slučaju raspravu o ustavu unijeti u sam Parlament gdje joj je i mjesto. Poslanici Parlamenta jedini imaju mandat biračkog tijela da o tome odlučuju. Šefovi političkih stranaka, ako nisu poslanici, mogu u tome učestvovati po pozivu Parlamenta. Svako drugo mjesto je neprimjereno za rasprave te vrste.

Prenošenjem rasprave o potrebi ustavnih promjena u Parlament i njegova radna tijela ubrzo bi

se i iskristalisao odgovor na pitanje: da li u ovom trenutku ići na donošenje cjelovitog ustava ili politički pragmatizam nalaže da se postojeći ustav poboljša donošenjem amandmana, čime bi se i politička javnost i političke stranke, kroz rasprave o amandmanima, osposobile za prihvatanje najboljih rješenja u eventualnom novom ustavu koji treba da izdrži probu vremena kroz njegovo duže važenje od ustava iz Dejtona.

Po mome mišljenju, Bosna i Hercegovina danas, ni kao društvo niti kao država, nije osposobljena za donošenje novog ustava, ali jeste za donošenje amandmana na postojeći ustav. Za novi ustav je preuranjeno, a za nove amandmane smo u dobrom zakašnjenju. Pokušat ću iznijeti neke argumente zašto je preuranjeno donošenje novog ustava.

Za donošenje novog ustava potrebno je ostvariti prethodno političko jedinstvo o nekoliko fundamentalnih pitanja, o kojima odmah treba otvoriti raspravu u svim segmentima društva; da on proistekne kao rezultat htijenja najvećeg broja Bosanaca i Hercegovaca neovisno od njihove etničke pripadnosti. Nama u Bosni i Hercegovini nije potreban Dejton II, gdje bi nam ponovo međunarodna zajednica skrojila ustav; nama je potreban novi politički konsenzus, neke vrste novi ZAVNOBiH; ja bih rekao ZAVNOBiH IV (četiri, n.p.). On treba da odgovori na nove izazove, prije svega na dva osnovna pitanja: kako prevladati naše nacionalizme koji su po svome sadržaju dobili karakteristike fašizma, negacijom prava života nekog od naših naroda na određenim prostorima Bosne i Hercegovine ozakonjenom segregacijom, ksenofobijom i apartheidom, posebno u obrazovanju i zapošljavanju i, na drugo pitanje – kako urediti unutrašnju organizaciju teritorije i vlasti; kako upravljati Bosnom i Hercegovinom u procesu društvene i političke reintegracije na putu ka njenom integriranju u EU i NATO.

ZAVNOBiH-om I, II i III (1943. -1945.), bio je uspostavljen politički konsenzus među Bošnjacima, Srbima i Hrvatima, uz učešće nacionalnih manjina i on je važio u narednih, skoro 50. godina. Kao što je poznato, u procesu raspada Jugoslavije u kojoj je Bosna i Hercegovina bila jedna od šest njenih federalnih jedinica, Srbi, Hrvati i Bošnjaci nisu postigli novi politički konsenzus u vezi

sa pitanjem hoće li Bosna i Hercegovina ostati u krnjoj Jugoslaviji, samo sa Srbijom i Crnom Gorom ili će tražiti, kao što su to učinile Slovenija, Hrvatska i Makedonija, međunarodno priznanje njene nezavisnosti i suverenosti. Međutim, postignut je građanski konsenzus na referendumu, održanom 29. februara i 1. marta 1992. godine.

Kao što se zna, 64% birača od ukupnog biračkog tijela, na referendumu održanom pod nazivom međunarodne zajednice, izjasnilo se za nezavisnu i suverenu državu Bosnu i Hercegovinu tri ravnopravna naroda: Bošnjaka, Srba, Hrvata i ostalih. Međunarodna zajednica je prihvatila rezultat referenduma kao izraz političke volje građana Bosne i Hercegovine i 6. aprila 1992. međunarodno priznala državnu nezavisnost i suverenost Bosne i Hercegovine. Nakon toga, uslijedio je rat, narodno stradanje, ratni zločin i genocid. Dejton 1995. utvrdio je državni kontinuitet Bosne i Hercegovine kao nezavisne i suverene države, s tim, što su, kao rezultat rata, u njenoj unutrašnjoj strukturi nastala dva identiteta: Federacija BiH i Republika Srpska.

Ne treba zanemariti činjenicu da je Narodna skupština tzv. Republike Srpske 20. jula 1993. godine u Mrkonjić Gradu donijela odluku kojom se odluke ZAVNOBiH-a iz 1943. godine proglašavaju nevažećim i neobavezujućim aktima za Republiku Srpsku. Time su stavili tačku na "i" pošto su ranije svojim ustavom od 28. februara 1992. godine, dan prije referenduma, uredili da Srpska Republika Bosne i Hercegovine ostane u sastavu Jugoslavije. Iako je te odluke tada donijela Narodna skupština jedne paradržavne tvorevine tzv. Republike Srpske, čije je proglašenje Ustavni sud Bosne i Hercegovine 9. oktobra 1992. proglasio neustavnim, tih se odluka pridržava i današnja vlast Republike Srpske, ne uvažavajući 25. novembar kao Dan državnosti Bosne i Hercegovine, upravo dan kada je 25.11.1943. godine postignut politički konsenzus sva tri bosanska naroda o obnovi državnosti Bosne i Hercegovine koju je bila izgubila 1463. godine i odluci o njenom udruživanju u Demokratsku Federativnu Jugoslaviju.

Slično ovome, ali na manje dramatičan način postupili su i bosanski Hrvati. Iako su se na Referendumu 28. februara i 1. marta 1992. godine izjasnili za suverenitet i nezavisnu Bosnu i Herce-

govinu, oni su Hrvatsku zajednicu Herceg Bosnu, nastalu 18. novembra 1991. godine preimenovali 23. avgusta u Hrvatsku Republiku Herceg Bosnu, s namjerom da se prisajedini Republici Hrvatskoj. Time su također, iako se formalno nisu odrekli odluka ZAVNOBiH-a, raskinuli politički koncenzus postignut na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a 25. novembra 1943. godine, što govori o njihovom odnosu prema 25. novembru kao Danu državnosti koji se ne obilježava u kantonima u kojima imaju vlast. Iako je Hrvatska Republika Herceg Bosna formalno prestala postojati, ona i dalje egzistira u formi Udruženja građana „Hrvatska zajednica Herceg Bosna“, sa unutrašnjom strukturom organa i resora koje je imala Hrvatska Republika Herceg Bosna, sa javnim isticanjem grba i zastave Hrvatske Republike Herceg Bosne koje je Ustavni sud FBiH proglasio neustavnim, preduzećima i ustanovama koje nose predznak Hrvatske Republike Herceg Bosne i sl.

Nakon Dejtonskog sporazuma, bosanski Hrvati kroz stvaranje Federacije BiH smatraju se uskraćenim za poseban „hrvatski entitet“ na čemu danas insistiraju, a bosanski Srbi kroz ostatak Republike Srpske u sastavu Bosne i Hercegovine, a ne u tzv. Velikoj Srbiji (državi Srpskih zemalja), također smatraju se uskraćenim u ostvarivanju njihove državnosti, zbog čega forsiraju svoje paralelne odnose sa Srbijom jačanjem političkih i ekonomskih veza, a opstruiraju ostvarivanje i jačanje državnosti Bosne i Hercegovine kao uslov za brže njeno integrisanje u EU i NATO.

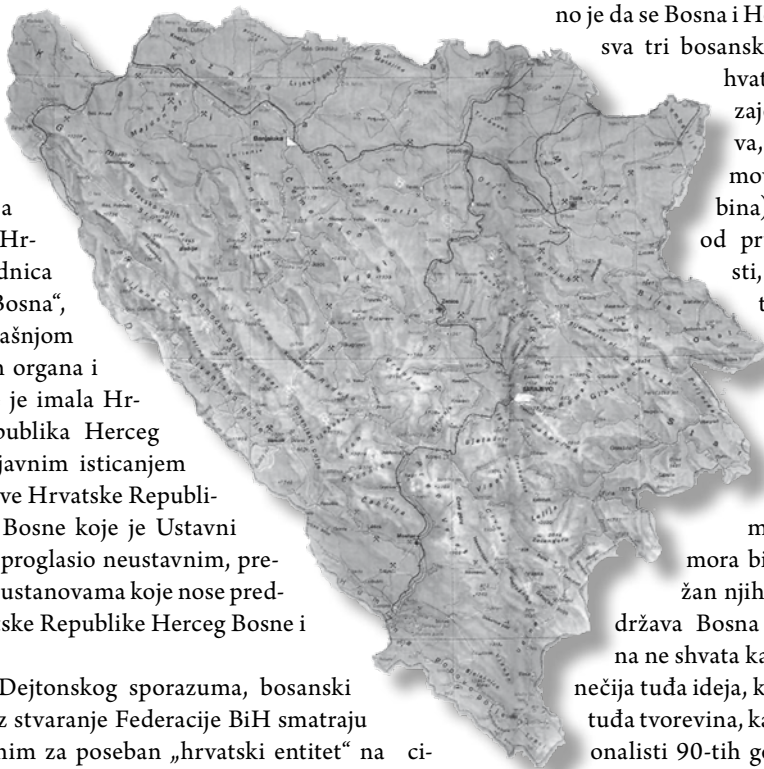
Iz gore navedenih razloga, neophodno je, prije nego što se pristupi izradi novog ustava, u okviru postojeće Parlamentarne skupštine Bosne i Her-

cegovine donijeti Deklaraciju koja će sadržavati novi politički konsenzus sva tri bosanska naroda o osnovnim političkim pitanjima koja će biti podloga ustavnim stručnjacima da urade novi Ustav Bosne i Hercegovine. Navest ću neka od tih pitanja o kojima se mora postići politički konsenzus sva tri bosanskohercegovačka naroda za naredni period koji će biti obilježen prijemom Bosne i Hercegovine u EU i NATO.

Prvo pitanje oko kojeg se mora postići politički konsenzus jeste odnos svakog od tri bosanska naroda prema državi Bosni i Hercegovini. Nužno je da se Bosna i Hercegovina od

sva tri bosanska naroda prihvati kao njihova zajednička država, njihova domovina (otadžbina), kao jedna od prvih vrijednosti, a ne da se entiteti stavljaju kao njihova prva ljubav, kao prioritet, a države Bosne i Hercegovine može biti ili ne mora biti. Vrlo je važan njihov iskaz da se država Bosna i Hercegovina ne shvata kao realizovana

nečija tuđa ideja, kao nametnuta tuđa tvorevina, kao što su je nacionalisti 90-tih godina smatra-
revinom AVNOJ-a, poslije Dejtona, tvorevinom međunarodne zajednice. Da bi Bosna i Hercegovina bila politički uređeno društvo u trendu savremenih političkih zajednica, mora se znati koja je politička zajednica za njih primarna; je li to država Bosna i Hercegovina ili je za Srbe Srbija, a za Hrvate Hrvatska. Svaki bosanski narod mora imati minimum poštovanja prema državi Bosni i Hercegovini koje se izražava osjećajem ljubavi i patriotizmom koji proizlazi iz statusa državljanina države Bosne i Hercegovine, što sa sobom nosi i dio odgovornosti za

državu i njeno funkcioniranje kao i za ugled koji će ona imati u međunarodnoj zajednici država. Zauzvrat država Bosna i Hercegovina mora biti jednako neutralna u svojoj ljubavi prema svakom svom narodu, ne protežirajući i ne dajući prednost jednom nad drugim ili trećim narodom, bilo to u ustavu ili zakonu, svi organi države moraju biti dostupni jednako pripadnicima svakog od tri naroda i jednaki pred zakonom. Država, dakle, mora osigurati vladavinu prava i prema svima biti jednako naklonjena u okvirima ustava i zakona. Da zaključim: ako stanovništvo (u našem slučaju sva tri naroda i ostali) ne smatraju da je država Bosna i Hercegovina legitimna, da ona, dakle, nije izraz njihove političke volje, nego volje nekog sa strane onda je nikakva demokratska procedura ne može učiniti legitimnom. Da bi konačno prestalo osporavanje države Bosne i Hercegovine od bilo kog njenog naroda, neophodan je politički sporazum o državnosti Bosne i Hercegovine kao izrazu političke volje sva tri njena naroda. To logično prethodi stvaranju demokratskih institucija, odnosno donošenju ustava.

Drugo pitanje oko koga se mora postići konsenzus jeste ko čini politički DEMOS u državi Bosni i Hercegovini iz kojeg dolaze politički predstavnici u politička predstavnička tijela. Je li to sam za sebe samo "moj" narod: srpski, bošnjački ili hrvatski, koji svaki za sebe predstavlja različite etno-kulturne zajednice, ali ne i nužno političke zajednice, ili DEMOS čine Bosanci i Hercegovci različitih etno-kulturnih zajednica, po osnovu državljanstva, kao građani, politički DEMOS svoje države Bosne i Hercegovine. Kakav u toj Deklaraciji damo odgovor na ovo pitanje, zavisi kakvo ćemo imati teritorijalno-političko i političko-stranačko organiziranje DEMOS-a.

Zalažem se za pronalaženje BOSANSKOG MODELA političko-teritorijalnog i političko-stranačkog organiziranja DEMOS-a. Mi smo u nepoštivanju svoga domaćeg, tradicijom i kulturom obilježenog iskustva stvorenog modela, preuzimali modele multietničkih država u Evropi i drugdje u svijetu i njima se prisilno prilagođavali, kao što smo to učinili 1994. godine organiziranjem FBiH po modelu švicarskih kantona. Ako je danas jasno izražen stav međunarodne zajednice da se Hrvatima neće dozvoliti treći-hrvat-

ski entitet, jer da je podjela u Bosni i Hercegovini ionako dosta, da se Srbima neće dozvoliti referendum o izlasku Republike Srpske iz Bosne i Hercegovine, da je Bošnjacima poručeno da svojim većinskim prisustvom u Bosni i Hercegovini ne računaju na mogućnost bilo kakve majorizacije, već im je preporučeno sporazumijevanje sa druga dva naroda—onda bi u Bosni i Hercegovini u teritorijalno-političkoj organizaciji i političko-stranačkom predstavljanju u predstavničkim tijelima trebalo u cijelosti primijeniti BOSANSKI MODEL. On se sastoji i u kombiniranju (mješavini) građanske demokratije sa konsocijacijskom demokratijom, koja je u političkoj i kulturnoj tradiciji Bosne i Hercegovine bila primjenjivana u praksi kada ona nije ni znala za demokratiju, a to je sastav Divana u vrijeme osmanske uprave i sastav bosanskog sabora u vrijeme austrougarske uprave. Odnosno, kada je politički-teritorijalno bila organizirana u sandžake u osmansko doba, okruge u austrougarsko doba, oblasti i okruge obiju Jugoslavija, u kojima je bh. DEMOS bio multivjerski, multietnički, ali i građanski zastupljen u predstavničkim tijelima.

U bh. kulturi i političkoj tradiciji nepoznato je bilo da se teritorijalno-političko organiziranje vrši po etničkom kriteriju. Prvi put je takav zahtjev postavljen 1991. godine i znamo da je u ratu doveo do međusobnog etničkog čišćenja i teritorijalne homogenizacije samo "svoga" naroda. Zbog ratom naslijeđena dva etnička entiteta Bosna i Hercegovina ne može da funkcioniše kao normalna evropska država. Iako bi oba ova entiteta prema Aneksu 7 Dejtonskog sporazuma i Odluci Ustavnog suda Bosne i Hercegovine od jula 2000. godine o konstitutivnosti sva tri naroda u oba entiteta trebala biti multietnička, zbog sprovedenog etničkog čišćenja i zločina genocida, ti su prostori danas ostali u Federaciji BiH sa dominantnim bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom i Republike Srpske sa dominantno ciljano naseljenim srpskim stanovništvom. Etnička teritorijalizacija Bosnu i Hercegovinu onesposobljava da funkcioniše kao moderna evropska država.

Da bi se eliminirale posljedice etničkog čišćenja u oba entiteta, ustavom treba osigurati da se u svim tijelima predstavničke vlasti (zakodavne), političko-izvršne i upravne, kao i sudske

vlasti osigura zastupljenost sva tri naroda i nacionalnih manjina prema popisu stanovništva iz 1991. godine. Kada se ta odredba unese u ustavne amandmane (a za nju ustavno pravni osnov ima u Aneksu 7 i Odluci Ustavnog suda Bosne i Hercegovine o konstitutivnosti), ostat će otvoren put za popis stanovništva 2011. godine. Bez unosa te odredbe u ustav, popis stanovništva će biti pod upitnikom, jer bi se njime brisala garancija data u Aneksu 7, da se učešće u vlasti mjeri „posljednjim popisom“, koji je bio 1991. godine.

Druga mogućnost koja proizlazi iz BOSANSKOG MODELA primjene mješovitog sistema građanske i konsocijacijske demokratije jeste **paritetno predstavljanje** konstitutivnih naroda i odgovarajuće predstavljanje nacionalnih manjina u zakonodavnoj vlasti i vladi sa obavezom nacionalne rotacije na rukovodećim funkcijama zakonodavne, izvršne i sudske vlasti. U zakonodavnoj vlasti i vladi odluke bi se donosile većinom u odnosu na broj izabranih bez konsenzualnog odlučivanja i postojanja Doma naroda. Doma naroda i konsenzualno odlučivanje bilo bi zamijenjeno kvalifikovanim odlučivanjem na zahtjev jedne trećine zastupnika ako prijedlog zakona povremeno nediskriminacionu klauzulu iz čl. 2. stav 4. Ustava Bosne i Hercegovine koja u sebi sadrži odredbe o nediskriminaciji po osnovu pola, rase, boje, jezika, vjere, političkog i drugog mišljenja, nacionalnog i socijalnog porijekla, nacionalna manjinska prava, imovine, rođenja ili drugi status. Tada bi se tražila četveropetinska većina (4/5) zastupnika, da bi zakon bio izglasan. Ostaje i mogućnost podizanja tužbe nekom od ustavnih sudova. Bez ovakvog pristupa u našem multietničkom društvu, ustavne norme o **konstitutivnosti i ravnopravnosti** sva tri bosanska naroda ostaju puste fraze bez svoga sadržaja. Paritetnim sastavom zakonodavne vlasti i vlade na entitetskom i državnom nivou vlasti izbjegla bi se majorizacija jednog naroda u odlučivanju. Deklaracijom o političkom konsenzusu se mora osigurati konstitutivnost sva tri naroda u formiranju vlasti i razjasniti šta pojam **konstitutivnosti** i pojam **ravnopravnosti** u sebi sadrže sa stanovišta političke prakse i u svakodnevnom životu običnih ljudi. U tom pogledu danas postoje nejasnoće i njihovo pravo razumijevanje, a time i problem

primjene ovih pojmova u praksi.

Ovakvim pristupom predstavljanja sva tri naroda na srednjem (entitetskom) i državnom nivou vlasti zagovornici politizacije etničkih teritorija jednog, drugog ili trećeg naroda, gube argumente za stvaranje takvih teritorija. Takvi zahtjevi su inspirirani najčešće političkom željom da jedan narod bude dominantan u vlasti nad drugim ili trećim narodom, dakle, da nad njima vrši vlast, mada se kršćanska i islamska doktrina tome suprotstavlja: „Kršćanin se mora stidjeti svoje želje da bude nad nekim i da vlada nad nekim“ (Mile Babić, dekan Franjevačke teologije u Sarajevu). Sličan nauk postoji i u Islamu. Danas je, dakle, osnovni politički i ustavnopravni problem u Bosni i Hercegovini u tome što političke vođe većinskog naroda u entitetima, kantonima i općinama, pozivom na interes samo svoga naroda hoće da kroz vlast kojom raspolažu imaju dominaciju nad životima, imovinom i dostojanstvom pripadnika manjinskog naroda na teritoriji kojom upravlja većinski narod, iako vidimo da je to suprotno vjerskoj doktrini u koju se oni zaklinju, ali i svim konvencijama o ljudskim pravima.

Ovakav pristup koji danas ima većinski narod, koji ima vlast na teritoriji kojom upravlja, suprotan je političkoj kulturi i tradiciji Bosne i Hercegovine, jer ona nikada u historiji nije dijeljena po etničkom kriteriju u pogledu administrativno-teritorijalne organizacije unutar Bosne i Hercegovine. U Bosni se ne mogu primjenjivati tuđi modeli koji poznaju homogene sastave pripadnika jedne vjere, kao u Holandiji, jedne etničke zajednice, kao u Belgiji ili jedne jezičke grupe kao u Švicarskoj. U Bosni i Hercegovini sve tri etničke zajednice (Bošnjaci, Srbi, Hrvati) su raspršene po cijeloj Bosni i Hercegovini i nikada se ni jedna oblast ili okrug, srez ili općina, nije ekskluzivno smatrala srpskom, bošnjačkom ili hrvatskom, niti je na toj osnovi bivala uspostavljena mononacionalna vlast jednog od tri bosanska naroda. Čak se ni općine koje je nastanjivao apsolutno jedan od tri naroda, nisu smatrale ekskluzivno općinama samo tog naroda, jer i najmanjem broju pripadnika druga dva naroda u tačnoj općini nije bilo „tijesno“ živjeti jer je uživao sva prava koja su imali i njegovi sugrađani.

Ustavom se mora osigurati da je položaj čovjeka, pa prema tome i građanina pojedinačno, kao

i građanina kao pripadnika bilo kojeg etnikuma najpovoljniji kada i on sam, a ne samo vlast, toleriše razlike u mišljenju, govoru i načinu života. Trebamo predstojećim ustavnim promjenama odbaciti orvelovsku sliku „čizme koja gazi ljudsko lice vječno“ ako je ono iz drugog, a ne svog naroda.

Sljedeći problem o kome je potrebno postići politički konsenzus jeste odgovor na pitanje: da li je u multietničkim društvima kao što je bh. društvo mudro i uputno političke stranke organizirati po nacionalnom kriteriju? Kao što se zna, političko-stranačko organiziranje je uslov funkcioniranja demokratskog političkog sistema u kome se političke stranke takmiče na izborima čiji će politički program dobiti najviše glasova birača. Dakle, stranke su međusobno suprotstavljene ne samo svojim političkim programima već i različitim animozitetima jednih prema drugima koji su normalni među političkim protivnicima. To vidimo danas i u SAD među kandidatima unutar jedne stranke, a pogotovo među kandidatima suprotnih stranaka. U žaru predizborne bitke i žustre retorike političari se služe različitim sredstvima i metodama kojima misle da će uspjeti osvojiti naklonost biračkog tijela pri glasanju. U slučaju nacionalnih političkih stranaka biračko tijelo jedne stranke jeste etnička zajednica, dakle, cijeli jedan narod. Ne suprotstavljaju se jedni drugima samo političari već i njihovo biračko tijelo, dakle, narod protiv naroda. U tom slučaju to nije samo političko takmičenje između političkih stranaka i njihovih programa, već se narod (biračko tijelo) takmiči s drugim narodom (biračkim tijelom) i politički animoziteti stranaka i političara se prenose na cijeli jedan narod, kao svoga političkog protivnika. Suprotstavljeni birači (narod), ni krivi ni dužni, nalaze se u jednom latentnom međusobnom sukobu u koji ih je stavio politički i izborni sistem. Taj se sukob kasnije prenosi u parlamentarne klupe, na međusobno političko suprotstavljavanje političkih predstavnika naroda. Parlament, tj. država postaje talac tako suprotstavljenih političkih stranaka i ne može da funkcioniše, vrši se opstrukcija u donošenju zakona i čine se druge političke smicalice. Bosna i Hercegovina kao država s takvim, isključivo nacionalno orijentiranim strankama biće u permanentnoj me-

dunacionalnoj krizi i nije slučajno što ne može da funkcioniše bez OHR-a. Kao nadomjestak svojoj nemoći u državnom Parlamentu tražit će se onda etničke podjele teritorije da se na tom monoetničkom prostoru učini vlast efikasnom i da koliko toliko zadovolji potrebe tog svoga monoetničkog biračkog tijela, a da se za sve njihove nedaće optuži drugi narod i njegova stranka, zbog čega država ne može da funkcioniše. Danas upravo imamo takvo stanje i takve zahtjeve. Tu leži uzrok Ivaničeve i Dodikove logike “Srpska prije svega”, kao i logika Ljubića i Čovića za hrvatskim entitetom.

Zato je potrebno naći model koji će zadovoljiti demokratske kriterije političkog nadmetanja nacionalnih političkih stranaka koji neće izazivati animozitete između nacionalnog biračkog tijela dviju ili više nacionalnih stranaka. Taj model nalazimo u BOSANSKOM MODELU mješovite primjene građanske i konsocijacijske demokratije. On se izražava u zamjeni dosadašnjih **partnerskih** oblika udruživanja nacionalnih stranaka poslije održanih izbora, **koalicionim** oblikom udruživanja nacionalnih stranaka prije izbora, utvrđivanjem zajedničkog političkog programa kojeg imaju namjeru sprovesti kada dođu na vlast. Zato nije potreban konsenzus o odlučivanju niti Dom naroda, jer se o svemu mora napraviti prethodni dogovor oko političkog programa koalicije prije izbora kojeg će realizirati kada dođe na vlast i imat će sigurnu stranačku podršku u parlamentu. Isti model važi i za druge koalicije, koje također imaju multietničko biračko tijelo, ali s drukčijom političkom opcijom. Neophodno je prihvatiti šemu koja je zajednička za sve pluralne demokratske sisteme, posebno karakteristične za parlamentarni oblik političkog sistema, koji je dominantan u Evropi. Ta šema izgleda ovako: (1) političke opcije centra; (2) politička opcija lijevo od centra; (3) politička opcija desno od centra, a u nekim zemljama još (4) politička opcija krajnje desnice i (5) politička opcija krajnje ljevice. Bosni bi u skladu sa BOSANSKIM MODELOM mješovite građansko-konsocijacijske demokratije odgovarale (1) koalicija stranaka centra, (2) koalicija nacionalnih (narodnih) stranaka – desno od centra i (3) koalicija socijal-demokratskih stranaka-lijevo od centra. Ovakvo koaliranje stranaka učinilo bi naš politički sistem racionalnim (bitno

bi se smanjio broj stranaka koje u stvarnosti nemaju veće biračko tijelo, čime bi se spriječilo rasipanje glasova birača). Najvažnije što bi se time dobilo je što se u sve tri koalicije preslikava multietničko društvo Bosne i Hercegovine. Koalicije bi bile multietničkog sastava, građanske provenijencije, uz istovremene garancije paritetne zastupljenosti sva tri konstitutivna naroda u vlasti na srednjem i državnom nivou, kao i nacionalne manjine, neovisno koja bi koalicija pobijedila u tom slučaju, izborna bitka među koalicijama bila bi politička, a ne međunacionalna, jer bi birači glasali za koalicione liste na kojima bi paritetno bila predstavljena sva tri naroda. Da bi se stranke natjerale na koaliranje, neophodno je Izbornim zakonom propisati visok izborni prag koji stranka treba da pređe da bi postala parlamentarnom strankom. Npr. u Turskoj taj izborni prag je 10 % dobijenih glasova ukupnog biračkog tijela.

Za sva gore navedena pitanja potrebno je u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine postići politički konsenzus u formi Deklaracije koja bi bila politička podloga ustavnim pravnicima da naprave projekat novog ustava Bosne i Hercegovine koji bi nas uveo u Evropu. Ako bi danas donijeli odluku o donošenju novog ustava i otvo-

rili raspravu o njemu moglo bi se očekivati da novi Ustav imamo za tri-četiri godine. A do tada, donošenjem amandmana na postojeći ustav, rušila bi se jedna po jedna prepreka na putu ka EU i NATO-u, i time raščišćavao put za postizanje političkog konsenzusa za novi ustav.

Da bi se udovoljilo postojećim zahtjevima u procesu priključenja BiH u EU, neophodno je odmah donijeti ustavni AMANDMAN kojim bi se omogućilo brže donošenje zakona o ispunjavanju uslova Bosne i Hercegovine za integrisanje u EU tako što bi se izuzelo entitetsko glasanje u donošenju tih zakona.

Zatim, potrebno je odmah donijeti ustavni AMANDMAN kojim bi se čl. IV i V Ustava Bosne i Hercegovine koji se odnose na izbor članova Doma naroda i članova Predsjedništva, elimini-rale odredbe koje uskraćuju aktivno i pasivno biračko pravo Srbima u Federaciji BiH i Bošnjacima i Hrvatima u Republici Srpskoj i osiguralo nacionalnim manjinama mjesto u Domu naroda. Za izbor zastupnika u Predstavnički dom kao dom građana treba se vratiti na sedam izbornih jedinica iz vremena izbora održanih 1990. godine.

Takođe, treba da se odmah donese Ustavni AMANDMAN u koji će se unijeti garancije sa-

držane u Aneksu 7. da se vlast u buduće formira prema popisu stanovništva iz 1991. godine, kao i odredba o konstitutivnosti sva tri naroda u oba entiteta, odnosno na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine da bi se moglo otpočeti sa pripremama za popis stanovništva 2011. godine. Bez unošenja tih odredaba u Ustav Bosne i Hercegovine Bošnjaci koji su pretrpjeli najmasovnije etničko čišćenje neće nikada pristati na novi popis kojima bi se brisala postojeća odredba iz Aneksa 7 o važenju popisa iz 1991. godine u formiranju vlasti.

Potrebno je odmah donijeti ustavni Amandman ili zakon kojim će se napraviti jedinstveni sistem penzionog i zdravstvenog osiguranja, kao i jedinstven sistem socijalne zaštite, da bi se izbjegla i raseljena lica izjednačila u svim pravima koja se tiču njihove egzistencije, kao i da se svim građanima BiH u njihovoj državi pod jednakim uslovima osigura zdravstvena zaštita, penziono osiguranje i socijalna zaštita.

Neophodno je donijeti odmah ustavni Amandman ili zakon kojim će se uspostaviti jedinstvena organizacija sudske i tužilačke funkcije radi ujedinjavanja sudske i tužilačke prakse koja treba da osigura jednaku zaštitu svakog građanina pred sudom, uspostavljanjem Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine kao instancionog suda u sistemu redovnog sudstva u Bosni i Hercegovini.

Neophodno je ustavnim Amandmanom ili zakonom integrirati entitetske agencije za državnu

službu sa bh. agencijom za državnu službu, kojim će se osigurati sistem izbora državnih službenika prema njihovim profesionalnim sposobnostima bez uticaja političara. Takav način imenovanja omogućio bi veću pokretljivost državnih službenika na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine, a ne samo u okviru entiteta.

Smatram jako važnim da se suprotstavimo (1) bilo kakvoj federalizaciji Bosne i Hercegovine i (2) bilo kakvoj etničkoj podjeli Bosne i Hercegovine, u isto vrijeme podržavajući decentralizovanu Bosnu i Hercegovinu po kriteriju ekonomski održivih regija, a kao alternativa tome da bude vraćanje dvostepene vlasti prema Ustavu Bosne i Hercegovine iz 1974. godine na nivou općine kao lokalne i na nivou Bosne i Hercegovine kao državne vlasti, koja je odlično funkcionirala 30. godina.

Na kraju, također, predlažem da OHR ostane sa punim svojim kapacitetom u Bosni i Hercegovini i sa bonskim ovlaštenjima sve dotle dok se donošenjem novog Ustava Bosne i Hercegovine odredbe o entitetskoj većini koje mogu spriječiti donošenje bilo kojeg zakona, jer u postojećem Ustavu Bosne i Hercegovine nema propisanog mehanizma za deblokadu odlučivanja u Parlamentarnoj Skupštini Bosne i Hercegovine; u dosadašnjoj praksi tu deblokadu mogao je učiniti samo Visoki predstavnik zahvaljujući svojim bonskim ovlaštenjima.□